

■ **توصیه:** تأکید می‌شود این پرسش و پاسخ‌ها بین گروه‌های هنرجویی صورت بگیرد، و به هنرجویان فرصت پاسخ‌گویی و تفکر بدهید. برای آشنایی بیشتر هنرجویان، مطالعه فصل اول کتاب درسی «طراحی اندام و لباس» هنرستان را توصیه کنید. شیوه‌های گرفتن صحیح مداد و انواع دیگر آن را در دست و همچنین موارد کاربرد آن‌ها را مطالعه کنند (تصویر ۱۶-۳). انواع دیگر مداد (مداد اتود و مداد رنگی و ...) را توضیح دهید. در مورد انواع مداد رنگی، پوشش‌دار و بدون پوشش، انواع معمولی و آبرنگی، خشک یا چرب آن در کلاس بحث و تبادل نظر کنید.

توجه کنید

نوعی ابزار به نام مداد رنگی پاستلی وجود دارد که نه مداد رنگی است و نه پاستل. مغزی آن از جنس پاستل و ظاهر آن شبیه مداد رنگی است.

هدف

- ۱- آشنایی با انواع مداد رنگی؛
- ۲- تبادل نظر و ایجاد همکاری بین هنرجویان و اعتماد به نفس نسبت به نظرات خود.

تصویر ۱۶-۳

تمرین‌های پیشنهادی

- ۱- از هنجرجو خواسته شود تأثیر مدادهای مختلف H و B و HB را یک‌بار بر روی مقوای ریز بافت (صاف) و بار دیگر بر روی مقوای دارای بافت متوسط و در آخر روی مقوای درشت‌بافت مشاهده کند. همچنین با کم و زیاد کردن فشار دست و با استفاده از نوک و پهنای کنار مداد به تأثیرات متفاوت دست یابد.
- ۲- هنجرویای انواع مداد تخت، اتود و گرافیت را بر روی مقوا به کار ببرند.
- ۳- تمرین ۱ و ۲ را با انگشت یا محوکن، محو نمایند و در مورد دلیل تفاوت آن‌ها به بحث و گفت‌وگو بپردازید.

مقطع مدادها متفاوت است. آن‌ها، معمولاً گرد و در برخی از مواقع به شکل شش وجهی، مربع یا مستطیل‌اند.

■ فکر کنید

چه وسایلی برای تیز نمودن مدادها به کار می‌رود؟

■ پاسخ

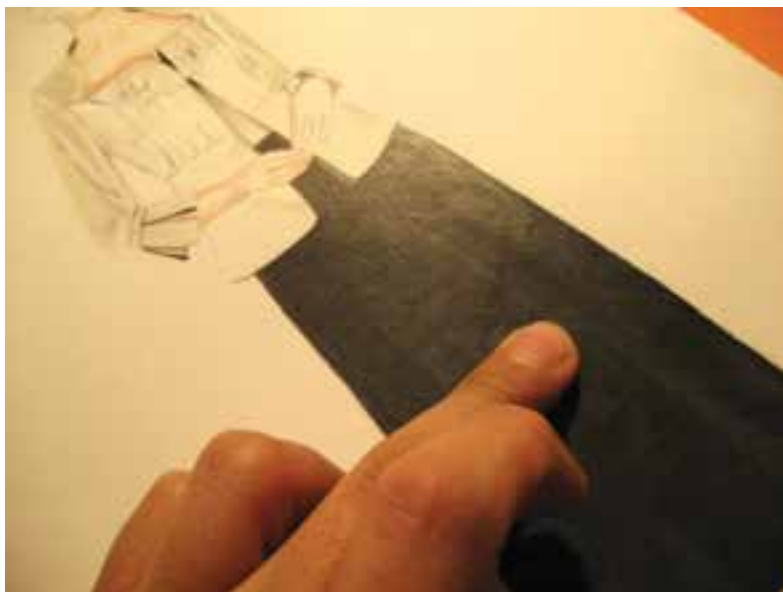
کاتر، مداد تراش و سنباده

هنرجو را راهنمایی کنید تا برای سایه و روشن، نمایش تاریکی و نور در پارچه و لباس روش صحیح، کشیدن انگشت یا دستمال یا محوکن را انجام دهد (تصاویر ۱۷-۳).

راهنمای تدریس

در این بخش تدریس را به صورت عملی ادامه دهید. از هنجرویای خواسته شود به صورت نیم‌دایره اطراف میز کار شما قرار بگیرند. در صورتی که تعداد هنجرجو زیاد باشد و امکان دیدن دست و نحوه کار شما نباشد آنان را به دو یا سه گروه، برحسب نیاز، تقسیم کند و تدریس عملی را دو یا سه بار تکرار کنید. شش روش کار با مداد را آموزش دهید:

- ۱- آهنگ خط
- ۲- استفاده از محوکن
- ۳- سایه یک‌طرفه یا موازی
- ۴- هاشور دوطرفه یا متقاطع
- ۵- دست آزاد
- ۶- محو

تصویر ۱۷-۳

تمرین پیشنهادی

از هنرجو خواسته شود شش روش آموزش داده شده را بر روی طرح لباس‌های زیر اجرا کنند (تصویر ۳-۱۸).

تصویر ۳-۱۸

با استفاده از پودر مدادرنگی و محوکردن آن به وسیله دست یا محوکن یا دستمال بر روی مقوا و سپس پاک کردن بخش‌هایی از آن می‌توان جلوه‌های متنوعی از سایه و روشن را ایجاد کرد.

دانستنی‌ها

مداد و مدادرنگی

در کتاب «رنگ‌شناسی تخصصی لباس» با مراجعه به تصویر ۱۹-۳ می‌توانید سه روش کاربرد مداد را ببینید. در این بخش به جز سه روش نام برده شده، سه روش دیگر ارائه می‌شود. کیفیتی که در هریک از این روش‌ها حاصل می‌شود بنابر ماهیت بستر، قابل تغییر است.

تصویر ۱۹-۳

۱- آهنگ خط

به وسیله خطوط محیطی و با کم و زیاد کردن فشار دست به خط ارزش می‌دهیم. در شروع، خط ضخیم‌تر است و در انتها به ظرافت ختم می‌شود. قسمت‌های فرو رفته اندام و داخل چین‌های لباس ضخیم و پررنگ‌تر می‌شود و بر روی برجستگی‌ها و روشنی‌ها، خط ظریف و کم‌رنگ‌تر می‌شود (تصویر ۳-۲۰ و ۳-۲۱). (به پوشه رنگ‌شناسی ۱۲ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

تصویر ۳-۲۰

تصویر ۳-۲۱

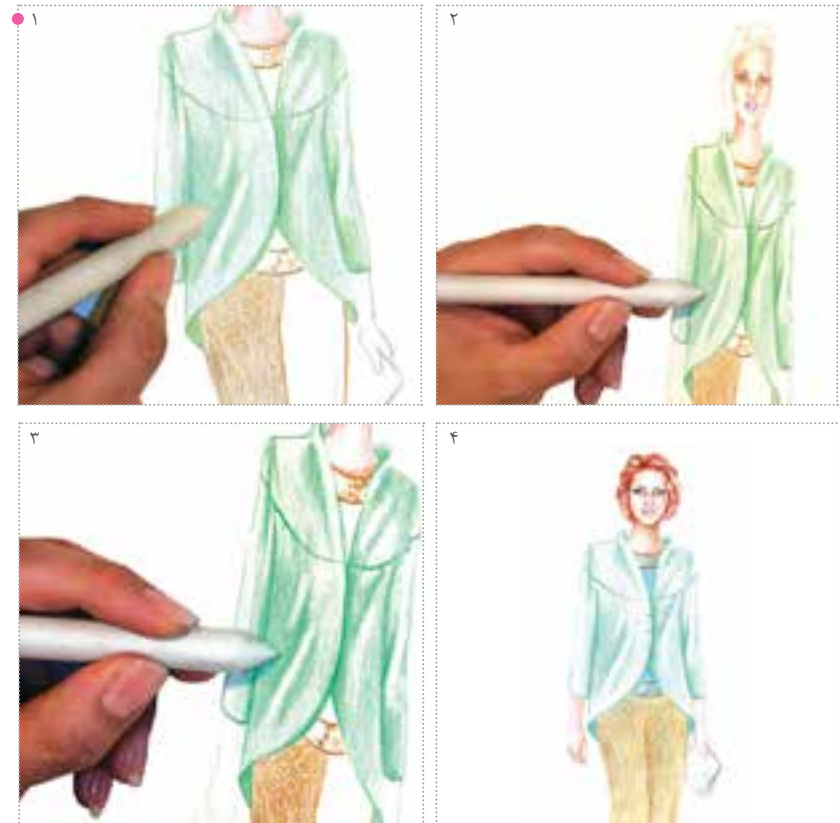
۲- استفاده از محوکن

پس از سایه زدن بر روی مقوا یا ریختن پودر مداد، با انگشت یا دستمال یا محوکن بر روی قسمت‌های روشن یا برجسته اندام یا لباس می‌کشیم، در کنار هر روشنی سایه تیره‌ای قرار دارد (تصویر ۳-۲۲ و ۳-۲۳). (به پوشه رنگ‌شناسی ۱۳ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

هنرجو را تشویق به خوب دیدن کنید. فرق میان نگاه کردن و دیدن را به او بیاموزید.

● تصویر ۳-۲۲ - تصویر ۳-۲۳

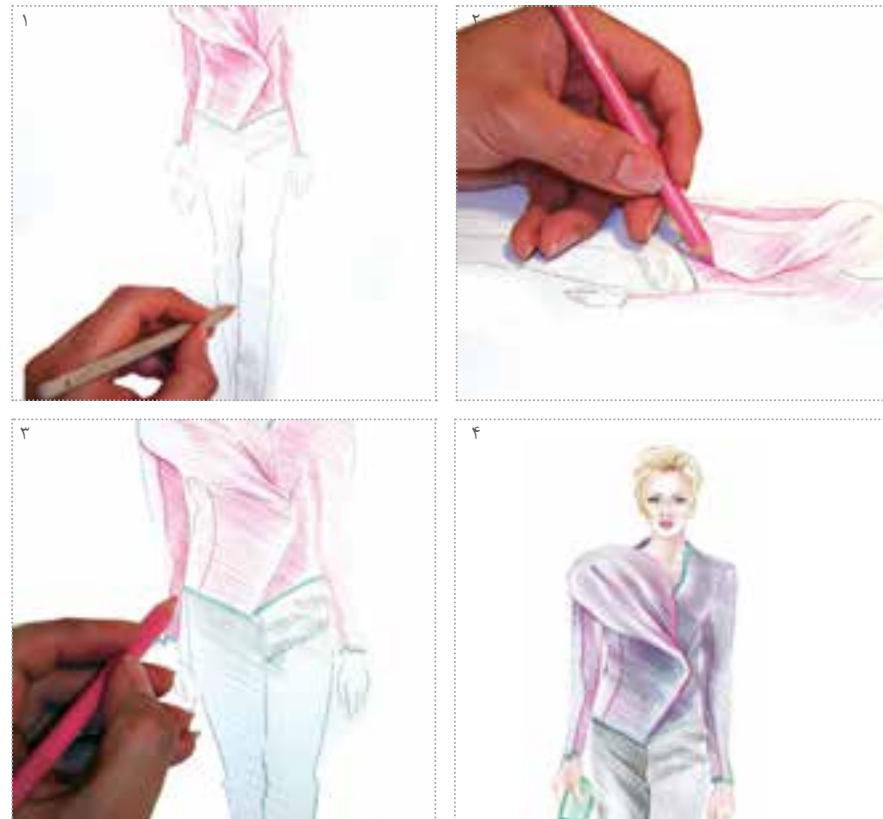

۳- سایه یک طرفه یا موازی

هنرجو باید آرنج خود را روی تخته طراحی مانند نقطه اتکا قرار دهد و خطوط موازی از حرکت مچ دست ناشی می‌شود. بنابر راست دست یا چپ دست بودن جهت سایه‌ها متفاوت خواهد بود (تصویر ۲۴-۳ و ۲۵-۳). (به پوشه رنگ‌شناسی ۱۴ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

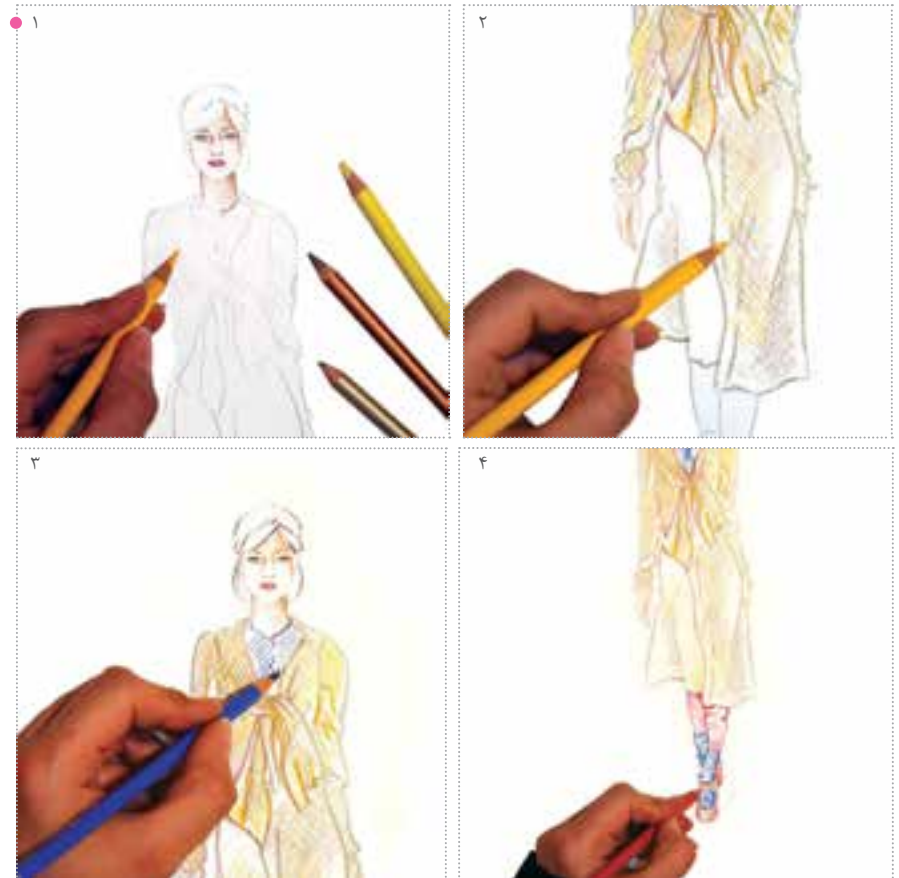
تصویر ۲۵-۳

تصویر ۲۴-۳

۴- هاشور متقاطع یا دوطرفه

در این روش خطوط یکدیگر را قطع می‌کنند. این روش در طراحی لباس خصوصاً برای نشان دادن بافت پارچه، مانند تاروپود مناسب است. برای قسمت‌های فرو رفته و دارای تیرگی همراه با استفاده از رنگ‌های تیره‌تر، فواصل خطوط کمتر و فشار دست بیشتر می‌شود. (تصاویر ۳-۲۶ و ۳-۲۷). (به پوشه رنگ‌شناسی ۱۵ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

● تصویر ۳-۲۶ تصویر ۳-۲۷

۵- دست آزاد

خطوط در دو یا چند جهت به صورت آزادانه و گاه با تبعیت از خطوط محیطی و یا خطوط ایجاد شده توسط چین لباس و اجرای چهره و اندام به کار می‌رود. این روش تمرین و مهارت بسیار را می‌طلبد (تصاویر ۳-۲۸ و ۳-۲۹). (به پوشه رنگ‌شناسی ۱۶ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

سعی کنیم کوشش هنرجو را مورد تشویق و تحسین قرار دهیم. تشویق همیشه بهتر از سرزنش، مؤثر بوده است.

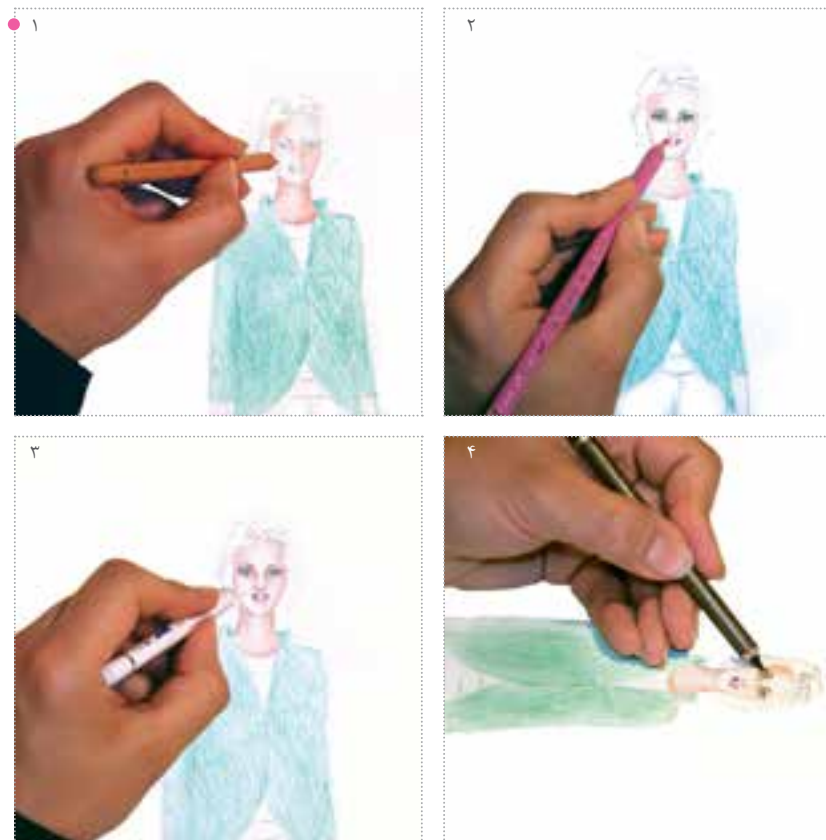
● تصویر ۳-۲۸ تصویر ۳-۲۹

۶- محو

سطح بستر این روش باید نرم (ریزبافت) و بدون بافت درشت باشد. مقوای اشتین‌باخ برای این شیوه مناسب است. نوک مداد با سنباده گرد شود و فشار دست به گونه‌ای تنظیم گردد که رد مداد بر روی مقوا نماند (تصاویر ۳-۳۰ و ۳-۳۱). (به پوشه رنگ‌شناسی ۱۷ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

تمامی روش‌های فوق برای کار با مداد رنگی و مداد طراحی به کار می‌روند.

● تصویر ۳-۳۰ - تصویر ۳-۳۱

چند تکنیک رایج رنگ آمیزی با مداد رنگی

۱- رنگ آمیزی لایه لایه: به تصویر ۲۴-۳ از کتاب رنگ شناسی تخصصی لباس مراجعه کنید. به این روش «لغزشی» نیز می گویند و به دو صورت دولایه ای و لایه لایه لکه ای اجرا می شود. هدف ما ایجاد رنگ هایی جدید، سایه پردازی و ایجاد بافت است می توان از مخلوط کردن دو رنگ (شیوه دو لایه) و یا حتی سه یا چهار لایه رنگ نیز استفاده کرد (تصویر ۳۲-۳). در روش لایه لایه لکه ای، به جای لایه گذاری همه قسمت ها فقط بعضی از نقاط رنگ می شوند (تصویر ۳۳-۳).

تصویر ۳۲-۳

۲- رنگ آمیزی تک لایه یا تک فام: یکی از شیوه های سریع رنگ آمیزی یک سطح بزرگ در طراحی با مداد رنگی پوشاندن آن سطح با یک لایه رنگ است. در این گونه موارد اشکال در این است که یک لایه رنگ ممکن است بسیار تند و تا حد زیادی ساده و ابتدایی به نظر برسد.

تصویر ۳۳-۳

تمرین پیشنهادی

• از هنرجویان خواسته شود طرح مناسبی را انتخاب نمایند سپس یک بار آن را با مداد رنگی و تکنیک لایه‌لایه و بار دیگر با تکنیک تک‌لایه رنگ‌آمیزی کنند (تصویر ۳-۳۴).

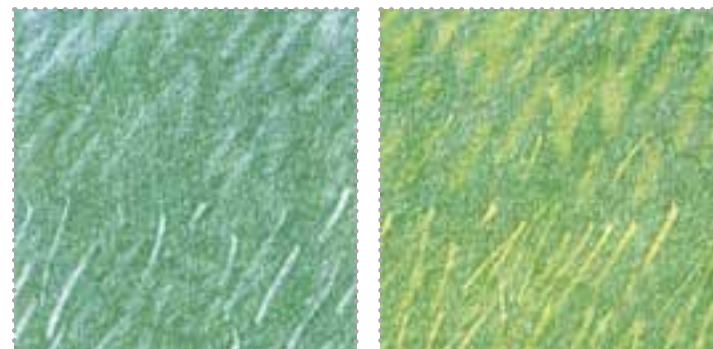
رموز طراحی

۱- ایجاد نقش و طرح پارچه از طریق فشار

روی طراحی را با کاغذ پوستی بپوشانید و نقش پارچه موردنظر خود را با استفاده از فشار زیاد مداد روی آن بکشید. سپس کاغذ پوستی را بردارید و سطح را با مدادرنگی، رنگ‌آمیزی کنید. نقوش پارچه به رنگ سفید در زمینه رنگی ظاهر خواهد شد (تصویر ۳-۳۵). برای ایجاد نقوش پارچه رنگی، می‌توان قبل از قرار دادن کاغذ پوستی و فشار بر روی آن، آن را با مداد رنگی کم‌رنگ رنگ نمود. سپس مراحل کار را همانند قبل ادامه داد (تصویر ۳-۳۶). (به پوشه رنگ‌شناسی ۱۸ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

تصویر ۳-۳۴

تصویر ۳-۳۵

تصویر ۳-۳۶

۳- استفاده از مداد رنگی سفید

پس از پایان کار با مداد رنگی، برای به دست آوردن سطحی صیقلی و یکدست، با مداد سفید بر روی سطح کار به صورت یکدست می کشیم. به این وسیله پرز یا دندانهای کاغذ یا مقوا را له می کنیم و نقطه نقطه های نوک سوزنی سفید سطح کار را از بین می بریم. این روش خصوصاً در مورد چهره مانکن به کار می رود (تصویر ۳-۳۸).

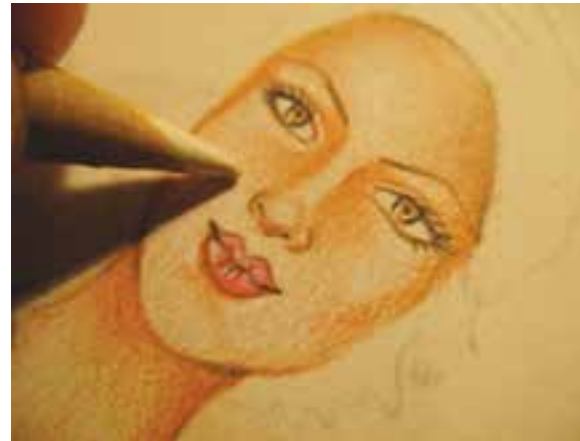
با نقل حکایات و مثل های کهن فارسی و مرتبط با مضامین درسی کلاس، فضای کلاس خود را دل چسب و جذاب نمایید.

۲- شدت بخشیدن به رنگ

پاشیدن فیکساتیو به طور نادرست موجب می شود که رنگ های اثر به صورتی تصادفی شدت پیدا کنند. اما همین خاصیت را می توان عمداً مورد استفاده قرار داد و پس از اتمام کار اطراف طرح لباس را پوشانید. و با پاشیدن فیکساتیو روی طرح لباس تا حد زیادی به رنگ آن شدت بخشید (تصویر ۳-۳۷).

تصویر ۳-۳۷

تصویر ۳-۳۸

۴- انتقال طرح

در طی ساعات روز، پنجره‌ها می‌توانند کار یک میز نور کوچک را انجام بدهند. طرحی را که می‌خواهید انتقال دهید به سادگی با نوارچسب به روی شیشه پنجره نصب کنید. سپس صفحه تمیز مقوای طراحی را روی آن بچسبانید و شروع به انتقال طرح کنید (تصویر ۳-۳۹). (به پوشه رنگ‌شناسی ۱۹ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

۵- نوارچسب روی نوارچسب

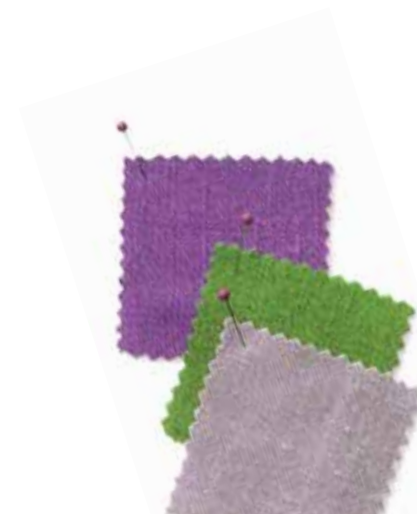
اگر طرح اولیه لباس را بر روی کاغذ پوستی، که کاغذی نازک است، کشیده باشید به هنگام انتقال طرح به سبب چسباندن نوارچسب و جدا کردن آن ممکن است طرح پاره شود. برای جلوگیری از پاره شدن، به لبه کاغذ پوستی نوارچسب می‌زنیم و سپس برای ثابت کردن کاغذ پوستی از تکه دیگری از نوارچسب بر روی نوار اصلی استفاده می‌کنیم (تصویر ۳-۴۰).

تصویر ۳-۳۹

تصویر ۳-۴۰

مداد آبرنگی

سه روش به کارگیری مداد آبرنگی را، که در صفحه ۱۱۴ کتاب رنگ‌شناسی تخصصی لباس آمده است، به صورت عملی آموزش دهید (تصاویر ۳-۴۱ و ۳-۴۲). (به پوشه رنگ‌شناسی ۲۰ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

تصویر ۳-۴۲

تصویر ۳-۴۱

تمرین پیشنهادی

۱- از هنرجو خواسته شود یکی از طرح‌های لباس روبه‌رو را انتخاب و آن را با مداد آبرنگی، رنگ‌آمیزی کند (تصویر ۴۳-۳).

توجه کنید

آموزش هنر با فعالیت و تمرین مستمر هنرآموز به ثمر می‌نشیند.

۲- هنرجو پس از طراحی با مداد رنگی آبرنگی، به جای استفاده از قلم‌مو، بخش‌هایی از کار را با اسفنج مرطوب نماید.

توجه کنید

مداد آبرنگی با تکنیک ترکیبی‌ای که در آن بخش‌هایی از طرح شسته می‌شوند و قسمت‌های دیگر به حالت طراحی باقی می‌مانند، جلوه مناسبی به دست می‌دهد.

توجه کنید

نوعی مداد رنگی آبرنگی نیز وجود دارد که به جای آب در بنزین و تربانتین حل می‌شود.

تصویر ۴۳-۲

پاستل و انواع آن

هدف

هنرجویان با ابزارهای مختلف طراحی لباس به دلیل جلوه و نمودهای متفاوتی که دارند آشنا شوند و ذهن خود را به تعداد اندکی ابزار طراحی محدود نکنند. هدف دانشی یعنی آشنایی با این ابزار و هدف مهارتی یعنی جهت کار با این ابزار.

توجه کنید

پاستل: قلمه‌ای است که از مخلوط نمودن رنگیزه و موم با چربی حیوانی ساخته می‌شود و در دو نوع پاستل چرب یا روغنی و گچی یا خشک می‌باشد.

گچ: قلمه‌ای است که از سنگ یا خاک‌های نرم طبیعی و مصنوعی ساخته شده و از پاستل گچی یا خشک محکم‌تر است.

کریون: قلمه‌ای است که مانند گچ از سنگ یا خاک‌های نرم طبیعی و مصنوعی به علاوه موم یا روغن ساخته شده باشد. انواع خاص کریون‌های سیاه، سفید، سرخ اخراپی و قهوه‌ای را به نام کنته، شیمی‌دان فرانسوی و بنیان‌گذار یک کارخانه مدادسازی، کریون کنته می‌نامند.

توجه کنید

در ابتدا تفاوت پاستل را با گچ طراحی و «کریون کنته» توضیح دهید.

راهنمای تدریس

با طرح پرسش‌هایی ذهن هنرجو را آماده پذیرش مطلب می‌کنیم.

- ۱- آیا می‌توان نوک پاستل را همانند مداد شکل داد؟
- ۲- آیا امکان ترکیب دو رنگ پاستل برای ایجاد رنگ جدید وجود دارد؟

۳- تفاوت پاستل با مداد شمعی در چیست؟

۴- پاستل به چند نوع تقسیم می‌شود؟

۵- پاستل برای چه وسعت سطحی مناسب است؟

هر گروه از هنرجویان پرسش‌ها را با آزمایش عملی همراه کنند و به سؤالات پاسخ دهند.

■ پاسخ

۱- معمولاً نوک پاستل را، بدون تیز نمودن، با استفاده از پهنای بغل یا نوک یا کناره نوک به کار می‌برند. در برخی موارد و برای مدادهای پاستلی از مداد تراش یا کاتر استفاده می‌شود.

۲- امکان ترکیب با هم مانند ابزار گواش ساده نیست. به همین دلیل دامنه رنگ‌های پاستل بسیار وسیع است. برای ترکیب رنگ از طریق بافت‌های خطی متداخل عمل می‌کنند. تصویر ۳-۳۳ کتاب رنگ‌شناسی تخصصی لباس را به هنرجویان نشان دهید.

۳- مداد شمعی که بیشتر برای بچه‌ها ساخته می‌شود در طراحی چندان مصرفی ندارد. مداد شمعی را از جوهر و شمع درست می‌کنند. بعضی از انواع مدادشمعی، که کیفیت بهتری دارند، در ترکیب با آبرنگ به کار می‌رود و نتیجه بهتری می‌گیرند، زیرا سطوحی که با مداد شمعی رنگ می‌شود آبرنگ را به خود نمی‌گیرد.

پاسخ‌های غلط را بررسی کنید و با حل و بحث درباره آن‌ها مانع از بروز اشتباهات بعدی شوید.

۴- الف) پاستل گچی، ب) پاستل نیمه‌روغنی، ج) پاستل روغنی.

الف) پاستل گچی به شکل قلمه است و چون ذرات رنگیزه در پاستل گچی به سستی پیوند می‌یابند خوب به زمینه نمی‌چسبند و بعد از اتمام کار باید سطح اثر را با فیکساتیو تثبیت کرد (تصویر ۳-۴۹). (به پوشه رنگ‌شناسی ۲۱ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

ب) پاستل نیمه‌روغنی (نیمه‌مرغوب) مابین پاستل گچی و روغنی است ولی بهتر از پاستل گچی بر زمینه می‌چسبد. (به پوشه رنگ‌شناسی ۲۲ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

ج) پاستل روغنی (پاستل چرب) در واقع این نوع پاستل با مداد شمعی شباهت بیشتری دارد تا پاستل گچی. انواع مرغوب آن به سبب دارا بودن رنگیزه کافی، نرم‌تر و انعطاف‌پذیرتر از مداد شمعی‌اند. پاستل روغنی بر اثر حرارت - حتی دمای دست - رنگ بیشتری بر روی بستر می‌گذارد (تصویر ۳-۵۰). (به پوشه رنگ‌شناسی ۲۳ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

تصویر ۳-۴۵

تصویر ۳-۴۶

۵- پاستل، به صورت خطوط درشت و آزاد بر روی سطح وسیع بهتر جواب می‌دهد و برای طراحی‌های ظریف در طراحی لباس (مانند اجرای چهره) توصیه نمی‌شود.

فعالیت پیشنهادی

• گروه‌های هنرجو دربارهٔ محاسن و معایب استفاده از پاستل بحث کنند و نتیجه را به کلاس ارائه دهند.

محاسن: برای طراحی سریع و نشان دادن جنسیت خاصی در پارچه.

معایب: پخش شدن بر روی سطح مقوا. از این رو باید از فیکساتیو استفاده شود.

■ تمرین

۱- از هنرجو خواسته شود با دو رنگ متفاوت پاستل خشک (گچی) و از طریق ایجاد بافت‌های خطی متداخل، کادری با ابعاد 15×15 سانتی‌متر را بر روی مقوای رنگی (مطابق طرح لباس نمونه) رنگ‌آمیزی نماید (تصویر ۳-۴۵).

۲- از هنرجو خواسته شود با دو رنگ متفاوت پاستل روغنی و از طریق محو نمودن با انگشت یا پارچه یا دستمال و پنبه و خراش روی آن، کادری با ابعاد 15×15 سانتی‌متر را بر روی مقوای سفید (مطابق طرح لباس نمونه) رنگ‌آمیزی نماید (تصویر ۳-۴۶).

توجه کنید:

انجام همه تمرین‌ها ضروری نیست و یک معلم مجرب با توجه به وضعیت کلاس می‌تواند هر تمرین دیگری را که مؤثر واقع شود به هنرجویان پیشنهاد کند.

تصویر ۳-۴۷

تصویر ۳-۴۸

تصویر ۳-۴۹- برهم نهادن رنگ‌ها تصویر ۳-۵۰- مالش سطح رنگ تصویر ۳-۵۱- خراشیدن رنگ

- انواع روش و شیوه‌های کار با پاستل روغنی را به‌طور عملی آموزش دهید.
- ۱- برهم نهادن رنگ‌ها (آمیزش دیدمانی):** به روش سایه‌زنی، رنگی از پاستل بر روی رنگ دیگر گذاشته شود. در این صورت دو رنگ با هم عملاً مخلوط نمی‌شوند، بلکه آمیزش دیدمانی روی می‌دهد (گویی چشم نگرنده رنگ‌ها را به هم می‌آمیزد) (تصویر ۳-۴۹).
- ۲- مالش سطح رنگ:** همان رنگ‌ها بر اثر مالش با انگشت یا پشت ناخن درهم می‌آمیزند (تصویر ۳-۵۰).
- ۳- خراشیدن رنگ:** با رنگ‌زدن روی کاغذ صاف و سپس خراشیدن سطح رنگ می‌توان به جلوه زیبایی رسید. خراش را با ابزاری مانند آچار پیچ‌گوشتی انجام دهید (تصویر ۳-۵۱).
- ۴- حل کردن با تربانتین:** مقوا را نخست در تربانتین خیس کرده و سپس روی آن با پاستل روغنی طراحی کنید. یا طراحی را روی مقوای خشک انجام دهید و با پنبه آغشته به تربانتین روی پاستل بکشید یا پاستل را با تربانتین رقیق کنید و بر سطح مقوا به کار ببرید.

توجه کنید

چند ابزار را با هم می‌توان به کار برد، مانند پاستل با آبرنگ یا آکرلیک و مداد رنگی با آبرنگ یا آکرلیک.

تصویر ۲-۵۲

تصویر ۲-۵۳

تصویرهای ۳-۳۹ و ۳-۴۰ کتاب رنگ‌شناسی تخصصی لباس را به هنرجویان نشان دهید. در مورد تنوع رنگی مقواهای پاستل و خصوصیات مقوای مناسب برای پاستل با هنرجو به بحث و تبادل نظر بپردازید.

مواد طراحی خیس (یک‌بار مصرف)

برای هنرجو دلیل نام‌گذاری این وسایل را به نام «یک‌بار مصرف» شرح دهید. مواد طراحی خیس دیگری که مخزن یک‌بارمصرف ندارند و می‌توان چندین بار از آن‌ها استفاده نمود به این نام نمی‌خوانند. کاربرد سه وسیلهٔ ماژیک، روان‌نویس و خودکار را در طراحی لباس توضیح دهید. برای نشان دادن جنسیت و بافت چه پارچه‌هایی به کار می‌روند؟ شیوهٔ اجرایی آن‌ها چگونه است؟

انواع ماژیک‌های نوک‌گرد و نوک‌پهن و کوچک و بزرگ و فسفری و ماژیک تخته سفید (whiteboard) را توضیح دهید. (به پوشهٔ رنگ‌شناسی ۲۴ در CD ضمیمهٔ کتاب مراجعه کنید).

تمرین پیشنهادی

- هنرجویان یک طرح لباس را انتخاب کرده و چهار روش استفاده از ماژیک را بر روی آن اجرا کنند.
- ۱- با نوک ماژیک به صورت هاشور کار کنند.
  - ۲- مغز نمدی ماژیک را درآورد و با آن رنگ کنند.
  - ۳- یک بار زمینه را خیس کند و درحالی که هنوز مرطوب است بخش هایی از آن را با ماژیک رنگ نمایند.
  - ۴- با ماژیک آن را رنگ کند و بخش هایی از آن را با قلم مو خیس نمایند (تصاویر ۳-۵۴ و ۳-۵۵).

تصویر ۳-۵۴

تصویر ۳-۵۵

■ فکر کنید

- ۱- خصوصیت اصلی خودکار و روان نویس ایجاد چگونه خطوطی است؟
- ۲- مقوای مناسب این دو وسیله چه مقوایی است؟
- ۳- شیوه‌های اجرای این دو وسیله چیست؟

■ پاسخ

- ۱- ایجاد خطوط یک‌نواخت، که از سر تا انتها ضخامت یکسانی دارند، یکی از خصوصیات اصلی خودکار و روان نویس است.
- ۲- برای این دوا ابزار کاغذ و مقواهای مختلف، به خصوص گلاسه، مناسب‌اند.
- ۳- بیشتر به صورت هاشوری و خطی کار می‌شود. برای ایجاد برخی از جنسیت‌های پارچه، مانند جین از خودکار به صورت خطی متراکم استفاده می‌شود (تصاویر ۳-۵۶ و ۳-۵۷). (به پوشه رنگ‌شناسی ۲۵ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

تصویر ۲-۵۷

تصویر ۳-۵۶

تصویر ۳-۵۹

تصویر ۳-۴۷ کتاب رنگ‌شناسی تخصصی لباس، انواع مرکب و جوهر رنگی را نشان می‌دهد. جوهر رنگی، که به نام «اکولین» نیز شناخته می‌شود، شفاف و بسیار درخشان است و به صورت خیس در خیس بهترین جواب را می‌دهد. رنگ‌های اکولین قابلیت ترکیب با یکدیگر را دارند. رنگی است روحی بیشتر شبیه آبرنگ با این تفاوت که شفاف‌تر است و سریع‌تر خشک می‌شود. تصویر ۳-۵۲ کتاب رنگ‌شناسی تخصصی لباس را ملاحظه فرمایید (تصاویر ۳-۵۸ و ۳-۵۹). (به پوشه رنگ‌شناسی ۲۶ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

تصویر ۳-۵۸

رنگ‌های جسمی: گواش - رنگ روغن
رنگ‌های روحی: آبرنگ - آب مرکب - اکولین
رنگ جسمی روحی: اکریلیک

قلم

انواع قلم را، که شامل راپید (راپید و گراف)، گرافوس، قلم فلزی و قلم پوست، توضیح دهید.

قلم، جزو مواد طراحی خیس است، زیرا مخزن آن‌ها چندین و چند بار با مرکب‌های رنگی و سیاه پر می‌شود.

سطوح مناسب این ابزار را توضیح دهید. وسیله مناسب برای برطرف نمودن و اصلاح اثر این وسایل چیست و انواع بافت و نقوشی را که می‌توان با آن‌ها اجرا نمود، به وسیله اجرای آن‌ها بر روی بستر مناسب به هنرجویان نشان دهید.

■ تمرین

با راپید یا گرافوس بر روی مقوای گلاسه انواع بافت و نقوش را ایجاد کنند.

■ فکر کنید

تفاوت راپید با گرافوس قلم فلزی در چیست؟

■ پاسخ

راپید برخلاف گرافوس با نوک لوله‌ای کار می‌کند. هریک از این نوک‌ها مخزن فشنگی برای خود دارند، که قابل پرشدن است. گرافوس

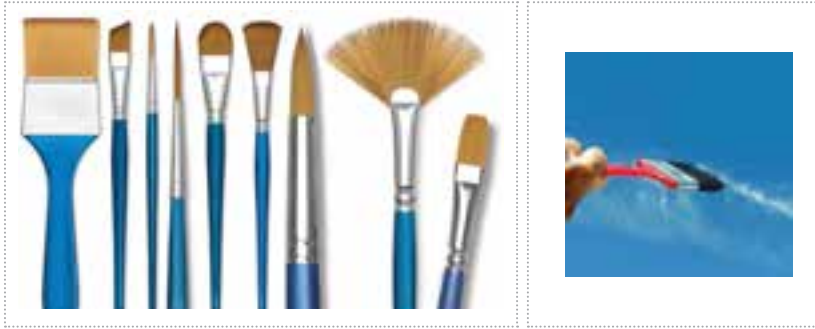
دارای مخزنی کوچک‌تر از راپید است و با فروبردن در مرکب پر می‌شود. قلم فلزی یا فرانسوی با فروبردن در مرکب، مقدار کمتری از دو قلم دیگر مرکب ذخیره می‌کند.

دو نوع دیگر قلم به نام‌های «ترلینگ» و «قلم نی» وجود دارد. ترلینگ دارای پیچ تنظیم است که به وسیله آن می‌شود خطوط را تنظیم و پهنای مختلف به آن داد. قلم نی که از بریدن ساقه نی به دست می‌آید و نوک آن به شکل مورد نظر تراشیده می‌شود برای طراحی نیز مناسب است و ون‌گوگ نقاش معروف هم از این قلم برای طراحی‌های خود استفاده کرده است (تصویر ۳-۶۰).

تصویر ۳-۶۰

انواع قلم‌مو و کاربرد آن‌ها

تصویر ۳-۶۲

تصویر ۳-۶۱

سه قسمت یک قلم‌مو را برای هنرجو توضیح دهید: موها، غلاف و دسته.

قلم‌مو به صورت‌های نرم و زبر (بریستل) با شکل‌های گرد، تخت، بادبزنی عرضه می‌شود. تصویر ۳-۵۸ کتاب رنگ‌شناسی تخصصی لباس را نشان دهید و نام و کاربرد هرکدام از قلم‌موها را توضیح و شرح دهید. بیشتر قلم‌موهای دسته کوتاه برای آبرنگ و گواش و قلم‌موهای دسته بلند برای رنگ روغن و آکرلیک به کار می‌روند. قلم‌موهای گرد برای ایجاد خطوط و قلم‌موهای تخت برای ایجاد سطوح رنگی به کار می‌روند.

■ پاسخ

راهنمای تدریس

با طرح پرسش‌هایی ذهن هنرجو را آماده پذیرش مطلب می‌کنیم.

۱- قلم‌موهای نرم و زبر هرکدام مناسب چه نوع ابزاری هستند؟

۲- شماره‌های قلم‌مو چه ارتباطی با وسعت سطح رنگ‌آمیزی دارد؟

۳- قلم‌موی بریستل چه نوع قلم‌مویی است؟

۴- در قلم‌موی طبیعی موی چه حیواناتی به کار می‌رود؟

جهت تشویق هنرجو به مشارکت در کلاس سؤالات فوق و یا هر گونه سؤال مرتبط با قلم‌مو را مطرح کنید. و با آنان به پرسش و پاسخ بپردازید. اگر هنرجو پاسخ سوالی را نمی‌داند آن را به صورت یک تحقیق کوچک برای جلسه بعد انجام دهد.

۱- قلم‌مو با موهای نرم برای رنگ‌آمیزی با رنگ‌های رقیق و ریزه‌کاری‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. ولی قلم‌مو با موهای زبر برای رنگ‌های خمیری مناسب تر است.

۲- انتخاب صحیح قلم‌مو در ظرافت و تمیزی اثر بسیار مهم است. اگر بخواهید سطح بزرگی را با گواش یا قلم‌موی شماره ۱ رنگ‌آمیزی کنید کار شما یکدست نمی‌شود و رد قلم‌مو باقی می‌ماند. در صورتی که برای کشیدن خطی ظریف بخواهید از قلم‌موی شماره ۶ استفاده کنید به نتیجه مطلوب نخواهید رسید. بنابراین شماره قلم‌مو را براساس مقدار سطح مورد نظر انتخاب کنید.

۳- نام نوعی قلم‌موی زبر با موهای سفید و محکم است و در رنگ روغن از آن استفاده می‌شود.

۴- مرغوب‌ترین آن موی سمور است اما از موی سنجاب، گاو، بز و

روش های نگه داری قلم مو

هنگام کار با رنگ ماده هایی مانند آکرلیک، که زود خشک می شوند، باید قلم موها را بعد از هر بار مصرف پاک کنید و بشویید. هیچ گاه با آب داغ شسته نشوند، زیرا آب داغ باعث انبساط حلقه فلزی و ریزش موها می شود. بعد از هر بار شستن قلم مو، آن را خوب بتکانید و موی آن را با انگشت به حالت اولیه در آورید. قلم مو را سر بالا در جایش بگذارید و قلم مو را در سر پلاستیکی آن قرار دهید. قلم مو در حین کار نباید در ظرف آب زیاد بماند، زیرا دسته آن زودتر خراب و پوسیده می شود و آب در آن نفوذ می کند. اگر از قلم مو با موی طبیعی استفاده می کنید، می توانید مقداری گرد نفتالین در جای نگه داری قلم موها بپاشید.

آبرنگ

رسیدن به یک نتیجه خوب و تبحر در آبرنگ، مستلزم تمرین بسیار و داشتن جرئت و سرعت است.

■ نکته: می توان در ظرف آب کمی قند یا شکر حل نمود تا کار جلوه و درخشش بیشتری داشته باشد.

■ تمرین

۱- یک مقوای A4 را به چهار قسمت تقسیم و سپس میان آن ها را با چسب کاغذی جدا کنند و بر روی هر بخش یکی از تکنیک های آبرنگ را اجرا نمایند.

الف) خشک در خشک ب) خیس در خیس ج) خیس در خشک

د) خشک در خیس

گورکن نیز استفاده می شود. امروزه برخی از موهای قلم موهای مصنوعی از نظر کیفیت در حد موی سمور هستند. گاهی در قلم موسازی به منظور ایجاد کیفیت بهتر و قیمت ارزان تر موهای سمور را با موهای مصنوعی مخلوط می کنند.

فعالیت خارج از کلاس

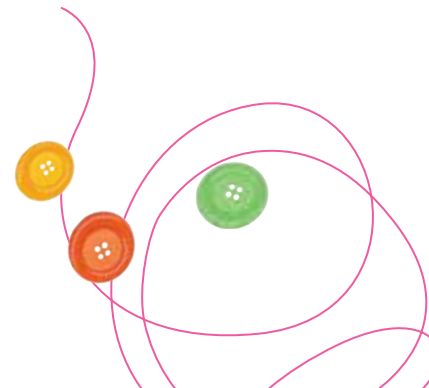
از هنرجویان بخواهید برای جلسه بعدی ویژگی های یک قلم موی خوب را بنویسند.

جواب: موهای طبیعی در قلم مو دیرتر از شکل می افتد. بهتر است حلقه یا غلاف فلزی که موها را به دسته وصل می کند، از جنس آلیاژهای ضد زنگ مانند مس و نیکل بوده و درز نیز نداشته باشد.

راهنمای تدریس

طریقه صحیح به دست گرفتن قلم مو را آموزش دهید. از هنرجویان بخواهید قلم مو را به طور مورّب در میان انگشتان خود به صورتی، که دسته قلم مو در کنار یا زیر بند انگشت سبابه باشد، بگیرند. در این روش انگشتان به هم چسبیده و هماهنگ حرکت می کنند.

تمرین: هنرجو بر روی مقوا با طرق مختلف قلم مو به دست گرفتن و کم و زیاد کردن فشار دست و با استفاده از نوک و پهلوی قلم مو، خطوط مختلفی را بر روی مقوا تجربه کند.

- ۵- استفاده از شمع یا مداد شمعی یا پاستل روغنی
(تصویر ۳-۷۴ کتاب رنگ شناسی تخصصی لباس)؛
۶- استفاده از چسب میسکیت (تصویر ۳-۶۵). (به پوشه رنگ شناسی
۲۷ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید)؛

تصویر ۳-۶۴

تصویر ۳-۶۵

این چهار تکنیک را به صورت عملی آموزش دهید. هنرجویان را به دو گروه تقسیم کنید و از هر گروه خواسته شود به صورت نیم دایره به دور میز شما جمع شوند و این تکنیک ها را اجرا کنید. هنرجو بعد از تمرین فوق لازم است چندین بار این تکنیک ها را کار کند.

روش بوم کردن را به طور عملی به هنرجو نشان دهید.
روش های کار با آبرنگ را که در زیر آمده است به هنرجو آموزش دهید. سپس از هنرجو خواسته شود که آن ها را بر روی مقوا اجرا کنند.
۱- زمینه رنگی از تیره به روشن (تصویر ۳-۷۰ کتاب رنگ شناسی تخصصی لباس)؛

- ۲- خراش (تصویر ۳-۶۹ و ۳-۷۰ کتاب رنگ شناسی تخصصی لباس)؛
۳- سمباده (تصویر ۳-۷۰ کتاب رنگ شناسی تخصصی لباس)؛
۴- برداشتن رنگ با پنبه یا دستمال کاغذی یا اسفنج یا قلم موی
خیس (تصویر ۳-۷۱ کتاب رنگ شناسی تخصصی لباس)؛

تصویر ۳-۶۳

تصویر ۳-۶۷

۷- استفاده از نایلون (کیسه نازک که به کیسه فریزر معروف است)
(تصاویر ۳-۶۶ و ۳-۶۷)؛ (به پوشه رنگ‌شناسی ۲۸ در CD ضمیمه کتاب
مراجعه کنید).

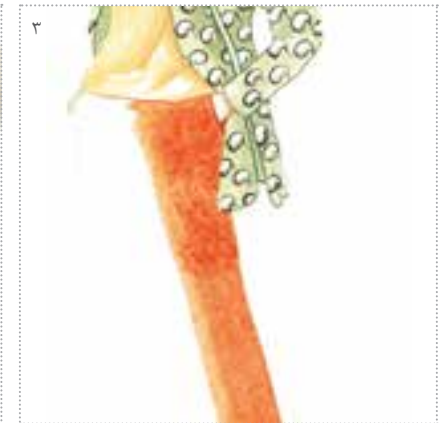

تصویر ۳-۶۶

تصویر ۳-۶۹

- ۸- نمک دانه درشت (تصاویر ۳-۶۸ و ۳-۶۹)؛ (به پوشه رنگ شناسی ۲۹ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).
- ۹- ماسکه کردن (پوشاندن) توسط یک تکه مقوا (تصویر ۳-۷۶ کتاب رنگ شناسی تخصصی لباس)؛

تصویر ۳-۶۸

تصویر ۳-۷۱

۱۰- استفاده از مسواک (تصاویر ۳-۷۰ و ۳-۷۱)؛ (به پوشه رنگ شناسی
 ۳۰ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

تصویر ۳-۷۰

گواش

راهنمای تدریس

در مورد خصوصیات گواش و شکل عرضه آن به بازار و قلم‌مو و سطح اثرپذیر مناسب آن توضیحات لازم را بدهید.

برای تکمیل آموزش این قسمت می‌توانیم از طریق سایه زدن یک مدل به وسیله گواش، که در فصل چهارم کتاب رنگ‌شناسی تخصصی لباس آمده است، استفاده کنیم. گروه‌های کلاس می‌توانند فعالیت پیشنهادی زیر را انجام دهند. گواش را در دو حالت غلیظ و رقیق بسازند و آن را به وسیله قلم‌مو بر روی مقوا با شیوه‌های گوناگون پیاده کنند.

چهار شیوه مختلف شامل: ۱- با گواش خطوط نازک ترسیم نمایند. ۲- با گواش خطوط ضخیم ترسیم نمایند ۳- دو لایه ضخیم و غلیظ رنگ را با قلم‌موی خشک با هم ترکیب نمایند ۴- دو لایه رقیق رنگ را با تکنیک خیس در خیس با هم ترکیب نمایند.

از هنرجویان خواسته شود به دور میز شما حلقه بزنند. در صورت لزوم به دو یا چند گروه تقسیم شوند و تدریس را دو یا چند بار تکرار کنید.

تصویر ۲-۷۴

روش اول: تونالیته‌های مختلف یک رنگ گواش را بسازند و براساس جای صحیح تیرگی و روشنی لباس و اندام رنگ‌آمیزی کنید (تصاویر ۲-۷۳ و ۲-۷۴). (به پوشه رنگ‌شناسی ۳۱ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

تصویر ۲-۷۳

روش دوم: گواش را به صورت یکدست بر سطح کار بزنید. سپس قسمت‌های روشن اندام و لباس را با قلم‌موی خیس بشوئید (تصاویر ۳-۷۵ و ۳-۷۶)؛ (به پوشه رنگ‌شناسی ۳۲ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

روش سوم: گواش را به صورت یکدست بر سطح کار بزنید و با تکنیک قلم‌گیری و بدون سایه بر روی آن کار کنید (تصاویر ۳-۷۷)؛ (به پوشه رنگ‌شناسی ۳۳ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

تصویر ۳-۷۵

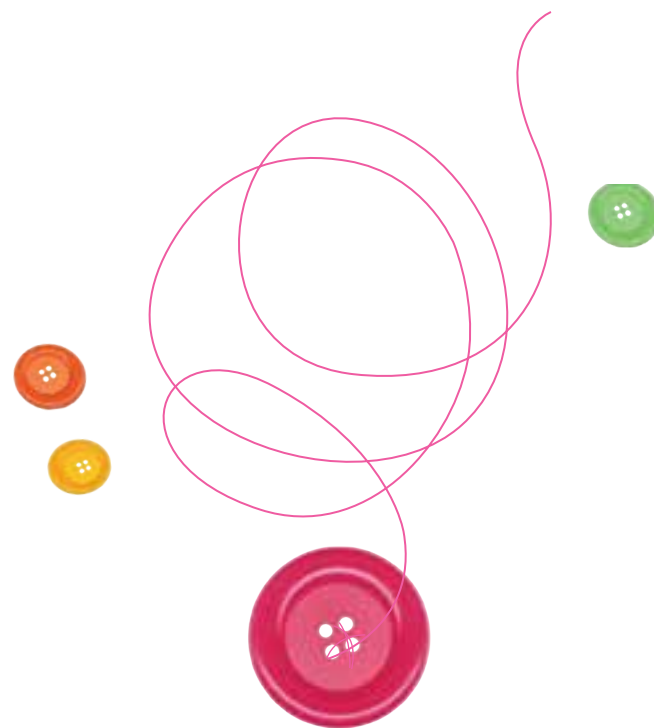

تصویر ۳-۷۶

تصویر ۳-۷۷

تمرین پیشنهادی

• هنرجو یکی از طرح لباس های زیر را انتخاب کند و با سه روش کار با گواش تکه های مختلف لباس را رنگ آمیزی کند (تصویر ۳-۷۸).

تصویر ۳-۷۸

آکرلیک

راهنمای تدریس

بهتر است برای شروع تدریس به یادآوری انواع رنگ‌های جسمی و روحی و نیمه‌جسمی بپردازیم. در مورد خصوصیات هرکدام از آنها توضیحات مختصری بدهید تا هنرجو آمادگی ذهنی لازم را برای این ابزار کسب کند. سعی کنید با طرح سؤالات مناسب حس کنجکاوی را برای یادگیری تحریک کنیم (تصویر ۳-۷۹).

■ فکر کنید

- ۱- حلال آکرلیک چیست؟
- ۲- تعدادی از سطوح اثرپذیر مناسب آکرلیک را نام ببرید.
- ۳- روش‌های کار با آکرلیک چگونه است؟
- ۴- شکل‌های عرضه آکرلیک به بازار چگونه است؟

■ پاسخ

- ۱- آب و حلال‌های روغنی
- ۲- کاغذ - مقوا - پارچه - بوم
- ۳- تکنیک تونالیت - قلم‌گیری
- ۴- تیوپ - ظروف شیشه‌ای یا پلاستیکی

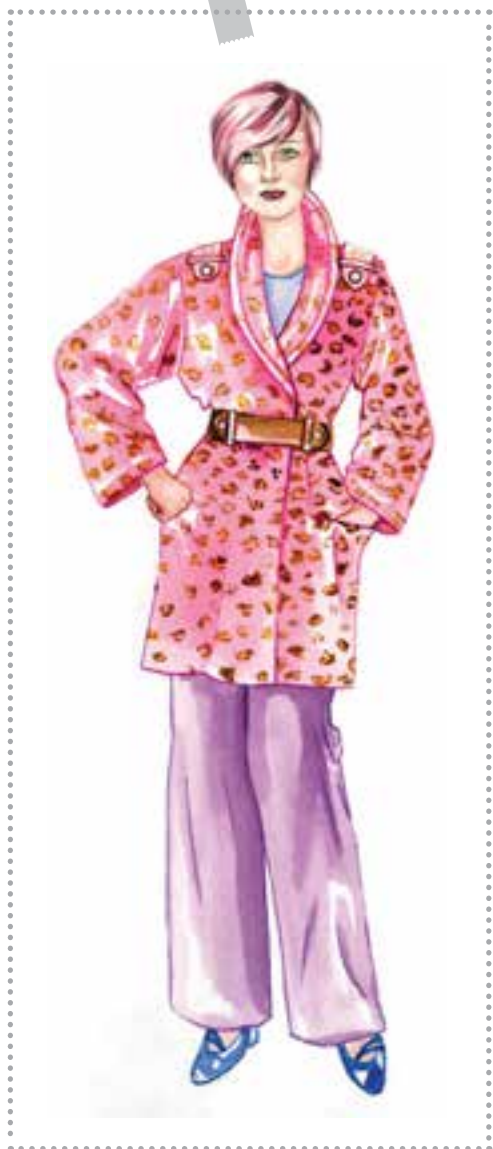
مهم این نیست که هنرجویان بتوانند به همه سؤالات پاسخ دهند. مهم این است که انگیزه لازم را برای یادگیری مطلب کسب کنند.

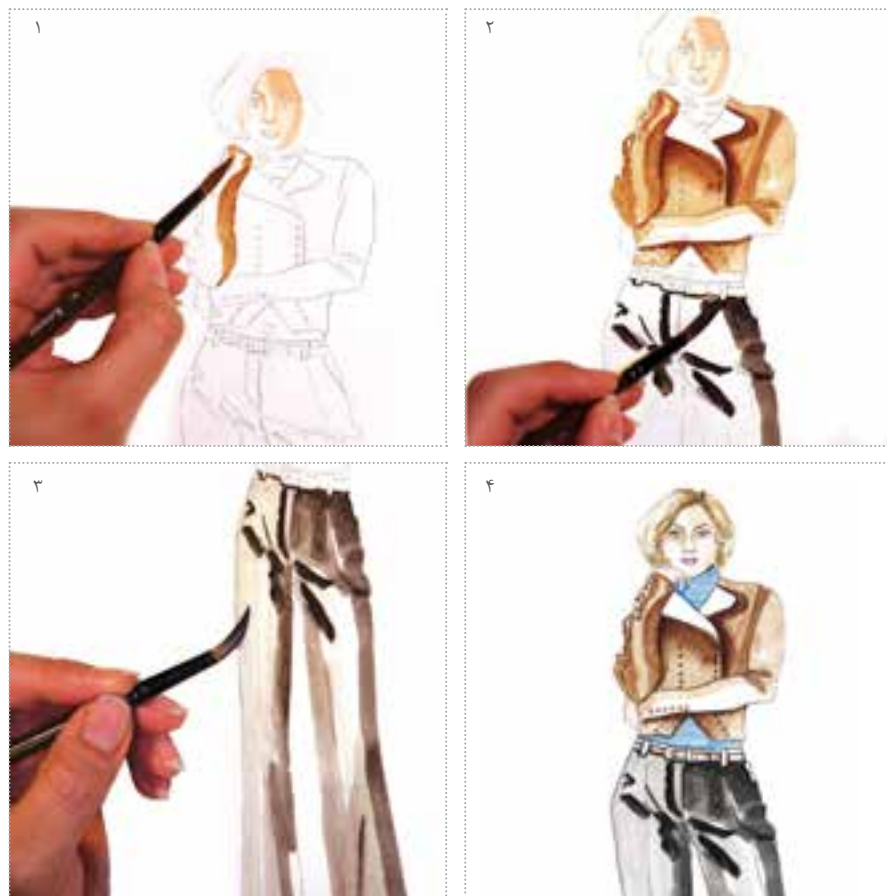
تصویر ۳-۷۹

تمرین پیشنهادی

تکه‌های مختلف یک طرح لباس را با اکریلیک رنگ آمیزی کنند. (به پوشه رنگ‌شناسی ۳۴ در CD ضمیمه کتاب مراجعه کنید).

تصویر ۲-۸۱

تصویر ۲-۸۰

فصل چهارم

نور و سایه در طراحی لباس

خلاصه فصل

در این فصل هنرجو با توجه به دانسته‌های فصل سوم و کار با ابزار، مواد و وسایل مختلف به ایجاد تونالیت و سایه و روشن در طراحی لباس می‌پردازد. شیوه‌های مختلف تکنیک (تونالیت) را با ابزارهای مختلف اجرا می‌کند و با نقش نور در طراحی لباس آشنا می‌شود.

هدف

■ دانسته قبلی

هنرجویان در مقطع گذشته روش سایه زدن با مداد رنگی را، بسته به کلاسی که در آن حضور داشته‌اند و روش هنرآموز محترم آن کلاس، فراگرفته‌اند. در این مقطع تحصیلی لازم است بتوانند این روش را تکمیل نموده و جای صحیح سایه روشن‌ها را، بسته به منبع نور، بشناسند.

۱- شناخت نقش نور در طراحی لباس؛

۲- آشنایی با نقش نور در ایجاد سایه و پیدایش حجم

در لباس؛

۳- نشان دادن سایه روشن در لباس؛

۴- ایجاد حجم صحیحی از بدن با استفاده از سایه و

روشن؛

۵- نمایش انعطاف پارچه و لباس با استفاده از نقش نور.

راهنمای تدریس

با طرح پرسش‌هایی ذهن هنرجو را آماده پذیرش مطالب می‌کنیم. هنرآموز محترم، از یک منبع نور موجود در کلاس استفاده کنید، برای مثال، نور پنجره در روز و یا چراغ کلاس. سپس از یک شیء با حجم ساده شروع کنید و بعد از یک کیف پارچه‌ای و یک تکه پارچه استفاده کنید و آن را زیر نور چراغ یا مقابل نور پنجره قرار دهید (تصویر ۱-۴).

۱- چه قسمت‌هایی از شیء مورد نظر روشن‌اند و کدام قسمت‌ها در سایه قرار می‌گیرند؟

۲- مرز بین سایه و روشن را چگونه می‌بینید؟

۳- چین‌های ایجاد شده بر روی کیف یا پارچه را با دقت ببینند. کدام قسمت تیره و کدام قسمت روشن شده است؟

۴- چگونه با سایه و روشن، جنسیت پارچه را می‌توان از جنسیت سنگ، چوب، شیشه، فلز و غیر آن‌ها متمایز نمود؟

۵- آیا در چین‌های پارچه صرفاً سایه و روشن دیده می‌شود یا نیم‌سایه نیز در این میان به چشم می‌خورد؟

■ پاسخ

۱- قسمت‌هایی که به سمت نور قرار می‌گیرند روشن و قسمت‌هایی که پشت به نور قرار دارند در سایه قرار می‌گیرند.

۲- بین سایه و روشن مرز مشخص وجود ندارد. سایه و روشن به تدریج به هم می‌رسند.

۳- قسمت‌های فرورفته پارچه سایه و قسمت‌های برجسته پارچه روشن می‌شود.

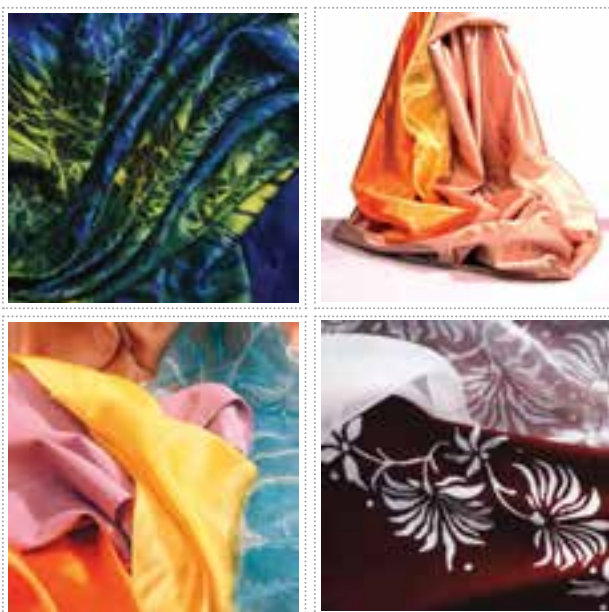
۴- سایه و روشن جنسیت‌های مختلف مانند پارچه، چوب و غیر آن‌ها

با هم متفاوت‌اند. برای پارچه سایه و روشن را باید به نحوی کشید که جنسیت دیگری غیر از پارچه را نشان ندهد.
۵- در میان سایه و روشن، نیم سایه نیز وجود دارد.

فعالیت‌های پیشنهادی

۱- از هنرجو خواسته شود در کادر ۵×۵ سانتی‌متر از یک جهت شروع به سایه‌زدن نماید و از تیره به روشن برسد.

۲- هنرجو پارچه‌ای که در مقابل منبع نور کلاسی قرار داده‌اید را طراحی کرده و سپس آن را به وسیله یکی از ابزارهای آموزش داده شده رنگ‌آمیزی کند.

تصویر ۴-۱

توجه کنید

می‌توان پارچه انتخاب شده را یک‌بار بر روی مقوای سفید و بار دیگر بر روی مقوای رنگی اجرا نمود.

فعالیت خارج از کلاس

هنرجو در جدول زیر، که بر روی مقوایی با بافت منتقل شده است، با یک مداد نرم طراحی، از سایه به روشن، مراحل سایه‌زنی را در ده پله اجرا کند (تصویر ۲-۴).

همین تمرین را با مداد رنگی تکرار کند (تصویر ۲-۴)

تصویر ۲-۴

تمرین کلاسی

هنرجو با انتخاب عکس چند طرح لباس در مجلات طراحی لباس، محدوده‌های روشن، نیم‌سایه و سایه را از یکدیگر تفکیک کند. برای این تمرین یا از کاغذ پوستی برای انداختن بر روی تصویر رنگی اصلی و تفکیک سایه و روشن و نیم‌سایه‌ها استفاده کند یا تصویر رنگی را با استفاده از میز نور بر روی کاغذ منتقل کند و سپس به تفکیک سایه و روشن و نیم‌سایه بپردازد.

■ نکته: به جای مقوا یا کاغذ سفید می‌توانید از مقوا یا کاغذهای رنگی نیز استفاده کنید.

تمرین پیشنهادی

هنرجو طرح لباس‌های زیر را با رعایت کامل سایه و روشن و نیم‌سایه به وسیله ابزارهایی که تاکنون روش کار با آن‌ها را فراگرفته است، رنگ‌آمیزی نماید (تصویر ۴-۳).

تصویر ۴-۳

راهنمای تدریس

با طرح پرسش‌هایی ذهن هنرجو را آماده پذیرش مطالب می‌کنیم.
۱- اگر زمینه رنگی بوده و سفید نباشد، سطوح روشن کار چگونه دیده می‌شود؟

۲- برای زیادشدن تضاد تیرگی و روشنی چگونه می‌توان عمل نمود؟
۳- استفاده از زمینه سفید یا رنگی چه ارتباطی با جنسیت پارچه‌ها دارد؟

■ پاسخ

۱- سطوح روشن به رنگ زمینه دیده می‌شود.
۲- در صورتی که از کاغذ سفید برای رنگ‌آمیزی استفاده شود، سطح روشن، سفید و در نتیجه تضاد بین روشنی و تاریکی زیاد می‌شود.
۳- با انتخاب سطح اثرپذیر سفید یا رنگی می‌توان جنسیت پارچه‌های مختلف را نشان داد برخی از پارچه‌ها براق و دارای انعکاس و برخی دیگر مات هستند.

از درک مفاهیم سطوح روشن و نیم‌سایه و سایه توسط هنرجو اطمینان حاصل کنید.

شیوه‌های رنگ‌آمیزی در طراحی لباس

راهنمای تدریس

با طرح پرسش‌هایی ذهن هنرجو را آماده پذیرش مطالب می‌کنیم. مفهوم تونالیت را یادآوری نمایید. از هنرجویان بخواهید که به دور میز کار شما حلقه بزنند و تکنیک تونالیت را با دو شیوه تک‌رنگی و دو لایه به صورت عملی آموزش دهید.

۱- چه تضادهایی در هر کدام از دو شیوه تک‌رنگی و دو لایه به چشم می‌خورد؟

۲- از چند مداد رنگی در هر کدام از شیوه‌ها استفاده می‌شود؟

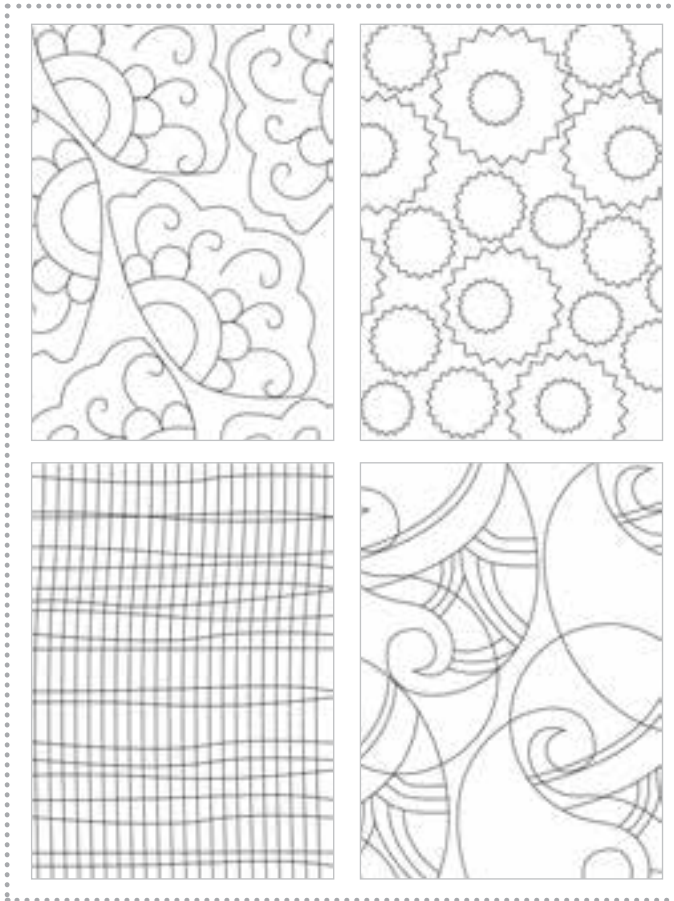
■ پاسخ

۱- در شیوه تک‌رنگی تضاد تیره و روشن و در شیوه دو لایه، بسته به رنگ‌های مورد استفاده، تضاد اشباع و تیره و روشن و یا مکمل به چشم می‌خورد.

۲- در شیوه تک‌رنگی، همان‌طور که از نامش پیداست، از یک مداد رنگی استفاده می‌شود که با تغییر فشار دست و قراردادن لایه‌های متعدد از همان یک رنگ بر روی هم درجات تیره و روشن آن رنگ بر روی طرح حاصل می‌شود و در شیوه دو لایه از دو رنگ مداد رنگی استفاده می‌شود. چهار روش را، که در رنگ‌آمیزی دو لایه به کار می‌رود، به صورت عملی آموزش دهید.

تمرین پیشنهادی

• چهار طرح پارچه روبه‌رو را انتخاب کنید و شیوه رنگ‌آمیزی دو لایه را بر روی آن‌ها اجرا و نام روش رنگ‌آمیزی دو لایه آن را زیر هر پارچه بنویسید (تصویر ۴-۴).

تصویر ۴-۴

دانستنی‌ها

قراردادن دو لایه رنگ هم‌خانواده مانند زرد و نارنجی موجب کاهش درخشش رنگ‌ها می‌شود (تصویر ۴-۵) و دو لایه رنگ درخشان مکمل مانند آبی و نارنجی رنگ خنثا را ایجاد می‌کند (تصویر ۴-۶).

از دیگر قراردادن دو لایه رنگ به جز رنگ‌های هم‌خانواده و مکمل می‌توان به رنگ‌های درخشان (تصویر ۴-۷) رنگ‌های ناخالص و خفه (تصویر ۴-۸) و رنگ‌های سرد و گرم (تصویر ۴-۹) اشاره نمود.

■ اهداف تمرین

هنرجو پس از پایان این درس و انجام این تمرین‌ها باید بتواند:

- ۱- شیوه تک‌رنگی را اجرا کند؛
- ۲- شیوه دولایه را به چهار روش اجرا کند؛
- ۳- هرکدام از خصوصیات دو شیوه و تضادی را که ایجاد می‌کنند بشناسد.

اشتباهات رایج

- ۱- برخی از هنرجویان به ترکیب دو یا چند مداد رنگی، که مارک‌های تجاری متفاوت دارند، می‌پردازند. مدادهای رنگی با مارک‌های مختلف از نظر چربی، نرمی و خشکی نوک مداد و اثر آن بر روی زمینه و درخشش، دارای خصوصیات متفاوتی هستند. باید حتی‌المقدور از یک مارک استفاده شود.
- ۲- در صورتی که برای سایه‌زدن فشار دست تنظیم نشود و از ابتدا برای رسیدن به تیرگی مورد نظر فشار دست زیاد باشد، فرورفتگی مداد بر روی مقوا می‌ماند. مراحل سایه‌زدن را با قراردادن لایه‌های متعدد بر روی هم دنبال کنند تا به تیرگی دل‌خواه برسند. این مسئله در مورد شیوه تک‌رنگی با استفاده از یک رنگ مداد رنگی اما به صورت لایه لایه زدن تا به تیرگی برسد، نیز صدق می‌کند.

تصویر ۴-۵

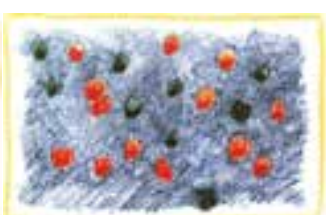
تصویر ۴-۶

تصویر ۴-۷

تصویر ۴-۸

تصویر ۴-۹

استفاده از خط و سطح (طریقه سایه زدن به وسیله مدادرنگی)

■ نکته: برای کشیدن نقش و نگار پارچه با دو یا چند رنگ مختلف، لبه نقش پارچه ممکن است احتیاج به اصلاح داشته باشد و در درز بین رنگ‌ها نباید خطوط نازک روشنی پدید آید.

برای جلوگیری از پیدایش هاله لبه‌ها باید در رنگ‌آمیزی از مداد تیره‌تر برای مشخص کردن لبه‌ها استفاده کنیم و سپس لایه دوم را با مدادی که رنگ روشن‌تر دارد به نحو آزاد، که اندکی که از مرز بیرون بزند و وارد حریم رنگ‌های تیره شود، رنگ‌آمیزی کنیم.

توجه کنید

خطوط گود رنگی
خطوطی هستند که از طریق فشار مداد در اطراف سطحی
که از نظر رنگ با آن‌ها تضاد دارد ایجاد می‌شود. به آن خطوط
لبه‌ها نیز می‌گویند.

در کار با مداد رنگی می‌توان از ترکیب خط و سطح رنگی استفاده کرد. در این روش طراحی خطی سریع با سطح رنگی زیر خود شدیداً بافت ایجاد می‌کند. چند شیوه که از طریق آن‌ها خط و سطح برهم آمیخته می‌شوند عبارت‌اند:

۱- یک خط آزاد و رها و باز، سرتاسر سطح رنگی را پیموده است (تصویر ۴-۱۰).

۲- یک خط کنترل شده یا هاشور زده شده (تصویر ۴-۱۱).

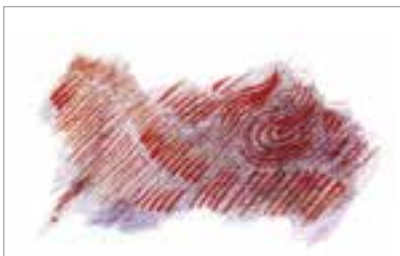
۳- خطوطی با شیوه شخصی ترسیم شده است (تصویر ۴-۱۲).

۴- روی خط‌ها سطح رنگی ایجاد شده است (تصویر ۴-۱۳).

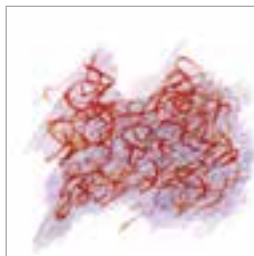
۵- خطی دو رنگ که مرز یک سطح رنگی را مشخص تر کرده است (تصویر ۴-۱۴).

تصویر ۴-۱۰

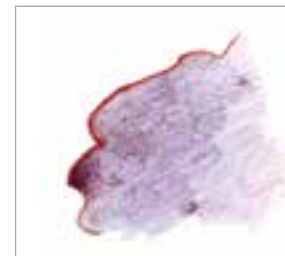
تصویر ۴-۱۱

تصویر ۴-۱۲

تصویر ۴-۱۳

تصویر ۴-۱۴

طریقه سایه زدن یک مدل به وسیله گواش

آمادگی پیش از تدریس

از جلسه قبل به هنرجو اطلاع داده شود که برای تدریس این درس و جهت رنگ آمیزی با گواش وسایل لازم، شامل مقوا و قلم موی مخصوص کار با گواش و غیر آن ها را برای جلسه بعد همراه بیاورد و یک نمونه طرح لباس را به صورت طراحی خطی جهت رنگ آمیزی سر کلاس آماده داشته باشد.

- ۱- رنگ آمیزی لباس، مو و پوست با گواش؛
- ۲- آشنایی با میزان صحیح غلظت گواش در رنگ آمیزی هر کدام از قسمت های مختلف در پوست، مو و لباس.

راهنمای تدریس

با طرح چند سؤال و برگزاری جلسه بحث، ذهن هنرجو را آماده پذیرش مطالب کلاس کنید.

توجه کنید

به عنوان یک معلم، وقتی می خواهید وارد کلاس شوید مشخص کنید هدف چیست و چه تغییری می خواهید ایجاد کنید.

■ فکر کنید

- ۱- به چه رنگ هایی جسمی^۱ به چه رنگ هایی روحی و به کدام یک نیمه جسمی می گویند؟
- ۲- قابلیت ترکیب رنگ ها در گواش چگونه است؟
- ۳- رنگ آمیزی با گواش بیشتر نمودار چه نوع جنسیت پارچه ای است؟
- ۴- حلال مناسب گواش چیست؟

■ پاسخ

- ۱- پوشاندگی ویژگی اساسی رنگ های جسمی است و این ویژگی با افزایش مقدار رنگیزه تأمین می شود. رنگ های جسمی مانند رنگ روغن است. و رنگ های پشت نما و شفاف را روحی می نامند، مانند آبرنگ. به رنگی که بین این دو خصوصیت را داشته باشد نیمه جسمی می گویند. مانند آکرلیک.
- ۲- رنگ ماده گواش نسبت به آبرنگ حاوی گلیسرین بیشتری است. بنابراین در ترکیب رنگ ها، زودتر در یکدیگر حل می شوند.
- ۳- پارچه های مخملی
- ۴- آب

به صورت عملی نمونه طراحی خطی را که سر کلاس برده اید با غلظت های مختلف گواش، رنگ آمیزی نمایید.

در حین کار به توضیحات لازم بپردازید. به سؤالات هنرآموزان با صبر و حوصله پاسخ دهید. مکان های صحیح سایه و روشن و نیم سایه را مانند مدادرنگی با علت آن توضیح دهید و اجرا نمایید.

از شماره های مناسب قلم مو برای هر قسمت استفاده کنید. در انتها برای محکم کردن خطوط و تأکید بر روی آن ها از روان نویس استفاده کنید.

■ فعالیت‌های خارج از کلاس

۱- از هنرجو خواسته شود در مورد انواع مارک‌های تجاری گواش موجود در بازار اطلاعاتی جمع‌آوری نمایند. در خصوص میزان درخشندگی و میزان ترکیب رنگ‌ها با یکدیگر و قابلیت یک‌نواخت گسترده شدن آن‌ها تحقیق کند.

۲- در یک کادر 10×10 سانتی‌متر و بر روی مقوای فابریانو، تونالیتۀ یک رنگ گواش را از تیره به روشن اجرا کند (تصویر ۲۰-۴).

توجه کنید

یادگیری صرفاً مبتنی بر مشاهده نباشد بلکه بر عمل و آزمایش عمل و تجربه و تمرین و فعالیت نیز مبتنی باشد.

تمرین‌های پیشنهادی

۱- یکی از طرح لباس‌های صفحه ۱۹۸ را انتخاب و آن را بر روی مقوای کپی نمائید. سپس با استفاده از گواش و تکنیک تونالیتۀ آن را رنگ‌آمیزی کنید (تصویر ۱۵-۴).

۲- یکی از طرح‌های مقننۀ صفحه ۱۹۸ را انتخاب و آن را با گواش رنگ‌آمیزی کنید (تصویر ۱۶-۴).

۳- با ترکیبات مختلف رنگ گواش، رنگ‌های مختلف پوست و مو را بسازید.

(به مرحله چهارم طبقه سایه‌زدن به وسیله گواش، در کتاب رنگ‌شناسی تخصصی لباس مراجعه کنید).

■ فکر کنید

۱- آیا برای جلوه بیشتر و محکم کردن خطوط به جای روان‌نویس، می‌توان روش دیگری به کار گرفت؟

۲- بهتر است ابتدا لباس رنگ‌آمیزی شود، سپس مو و چهره و یا بالعکس. علت آن چیست؟

■ پاسخ‌های مورد انتظار

۱- بلی به جای روان‌نویس از تیره‌ترین درجه مربوط به رنگ پوست و مو و لباس می‌توان بهره گرفت.

۲- ابتدا چهره و سپس مو و در انتها لباس را رنگ‌آمیزی می‌کنیم. اگر ابتدا لباس را با گواش رنگ‌آمیزی کنیم و سپس به چهره و موپردازیم ممکن است رنگ لباس در تماس با قلم مو شسته و به پوست کشیده شود. علت دیگر آن که ابتدا باید پوست را رنگ کرد و سپس لباس را، این است که مرز روشنی بین پوست و لباس ایجاد نمی‌شود و لباس روی پوست را می‌پوشاند.

تصویر ۴-۱۶

تصویر ۴-۱۵

شیوه سایه زدن یک مدل به وسیله گواش - مدادرنگی

راهنمای تدریس

بر روی یکی از طراحی های خطی، تصویر روبرو، دو وسیله گواش و مدادرنگی را به کار ببرید.

تدریس را به صورت عملی اجرا کنید. از گواش برای رنگ آمیزی تخت و یک دست و از مداد رنگی برای ایجاد سایه روشن بر روی آن استفاده کنید.

■ پرسش: تفاوت این شیوه با شیوه سایه زدن به وسیله گواش چیست؟

■ پاسخ

در استفاده از دو وسیله گواش و مدادرنگی به کار سرعت بیشتری بخشیده می شود.

■ نکته: برای رنگ آمیزی با مداد رنگی بر روی گواش غلیظ، فشار دست باید تنظیم شود. در صورت فشار زیاد دست، ممکن است سطح گواش کنده شود و یا اثر فشار دست بر روی آن بماند.
نوع و جنس مداد رنگی نیز مهم است.

■ تمرین: طرح لباسی را انتخاب و سپس به وسیله گواش و مداد رنگی آن را رنگ آمیزی کنید (تصویر ۱۷-۴).

تصویر ۱۷-۴

فصل پنجم

رنگ و نقش پارچه

خلاصه فصل

در این فصل هنرجو با استفاده از وسایل و شیوه‌های رنگ‌آمیزی با طراحی و رنگ‌آمیزی لباس‌هایی با طرح و نقشِ راه‌راه، خالدار، چهارخانه و گلدار آشنا می‌شود.

هدف

۱- آشنایی با طراحی و رنگ‌آمیزی نقوش مختلف پارچه؛

۲- به کارگرفتن شیوه کلاژ برای ایجاد نقش پارچه.

راهنمای تدریس

بهتر است برای تدریس این فصل، چهار نقش مختلف پارچه را در تکه‌های حداقل ۵۰×۵۰ سانتی‌متر به همراه داشته باشید. هر تکه پارچه را جداگانه جهت طراحی استفاده کنید. ابتدا تکه پارچه اول را به صورت صاف و یکدست بر روی تخته کلاس و با کمک نوارچسب یا به کمک گیره بر روی

طناب اتصال کارها در کلاس نصب کنید. سپس از هنرجو خواسته شود با دقت طرح و نقش پارچه را بر روی کاغذ طراحی کند.

این تمرین را با چهار نقش متفاوت و از جهات مختلف پارچه تکرار نمایید. سپس پارچه را چین بدهید و دوباره بر روی تخته کلاس و یا طناب اتصال کارهای کلاسی وصل کنید.

اکنون از هنرجو خواسته شود پارچه را با چین و شکن و نقوش روی آن بر روی کاغذ طراحی کند. در مورد شکستن طرح و نقوش پارچه لابه‌لای چین‌ها توضیح دهید.

توجه کنید

به کتاب طراحی اندام برای فراگیری اصول طراحی
نقوش پارچه مراجعه شود.

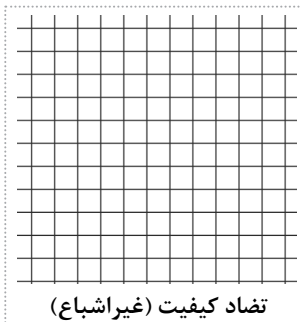
فعالیت‌های پیشنهادی

• هنرجویان برای طرح پارچه‌های زیر، رنگ زمینه
و رنگ نقش پارچه را براساس همنشینی‌های
مختلف رنگی انتخاب و رنگ‌آمیزی کنند (تصویر
۵-۱).

تصویر ۵-۱

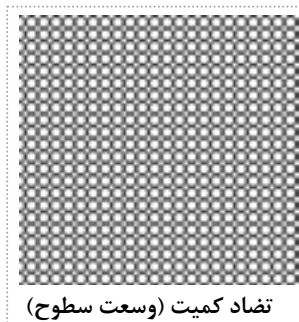
تضاد مکمل

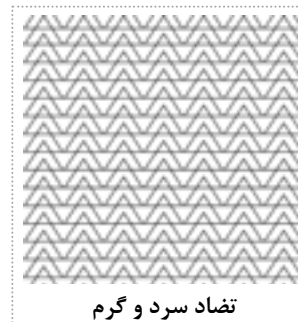
تضاد کیفیت (غیراشباع)

تضاد کیفیت (اشباع)

تضاد کمیت (وسعت سطوح)

تضاد سرد و گرم

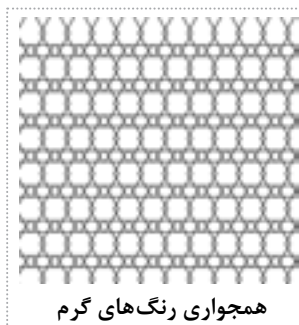
رنگ‌های بی‌فام و فام‌دار

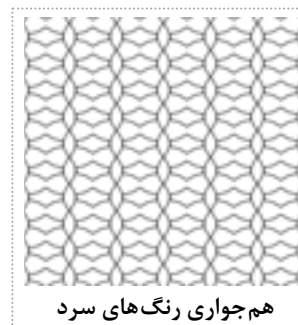
هم‌جواری رنگ‌های روشن

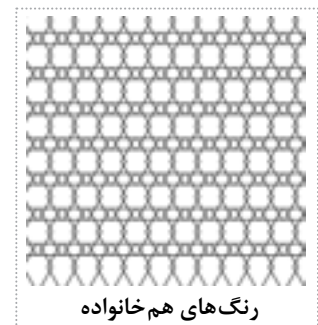
تضاد تیره و روشن

هم‌جواری رنگ‌های گرم

هم‌جواری رنگ‌های سرد

رنگ‌های هم‌خانواده

کلاژ برای ایجاد نقوش مختلف پارچه

روش‌های آموزش کلاژ با زیپاتون و کاغذهای رنگی و کادو را به صورت عملی به هنرجویان آموزش دهید و این آموزش عملی را با معرفی کامل این ابزارها در فصل سوم و معرفی ابزارها، تکمیل کنید.

تمرین‌های پیشنهادی

• هنرجویان تمرین‌های زیر را با ترکیب‌بندی هرکدام از رنگ‌ها، که در فعالیت قبلی آمد، رنگ‌آمیزی کنند.

۱- طرح لباسی را انتخاب کنند و به وسیله مداد رنگی با شیوه دولایه رنگ‌آمیزی شود و نقش راه راه عمودی آن را به وسیله ماژیک طراحی و رنگ‌آمیزی نمایند.

۲- طرح لباسی را انتخاب کرده و به وسیله مداد رنگی با شیوه دولایه رنگ‌آمیزی شود و نقش راه راه افقی آن را به وسیله روان‌نویس طراحی نمایند.

۳- طرح لباسی را انتخاب کنند و با اجرای تکنیک تونالیت و به وسیله گواش، رنگ‌آمیزی گردد و نقش چهارخانه آن را با رنگ دیگر گواش طراحی و رنگ‌آمیزی نمایند.

۴- اجرای تکنیک تونالیت به وسیله گواش و

کلاژ صورت گیرد و نقش راه راه پارچه به صورت جناعی با زیپاتون اجرا شود.

۵- با استفاده از کاغذهای رنگی کلاژ را جدا کرده و با مداد رنگی سایه روشن‌های لازم صورت گیرد و نقوش چهارخانه با کمک روان‌نویس طراحی شود.

۶- رنگ‌آمیزی زمینه با گواش و مدادرنگی انجام شود و نقوش خالدار به وسیله ماژیک بر روی آن طراحی و رنگ‌آمیزی شود.

۷- رنگ‌آمیزی زمینه با مدادرنگی به شیوه تک‌رنگی و نقوش گلدار پارچه به وسیله مداد رنگی روی آن طراحی و رنگ‌آمیزی شود.

۸- طرح لباسی انتخاب گردد و ابتدا با پاستل چرب و مداد رنگی نقوش گلدار آن طراحی شود و سپس کل سطح آن به وسیله گواش رقیق رنگ‌آمیزی گردد.

۹- طرح لباسی را انتخاب و آن را با شیوه دولایه مداد رنگی، رنگ‌آمیزی کنند. سپس نقوش گلدار پارچه را به وسیله لتراست اجرا کنند.

فعالیت پیشنهادی

• هنرجویان انواع کاغذهای کادو را با نقوش مناسب نقش پارچه جمع‌آوری کنند.

A stack of old, thick books with worn spines. The top book is open, showing its pages. The books are set against a white background with decorative, swirling dotted lines in purple and pink. The text 'فهرست' is written in a stylized pink font, and 'منابع و مأخذ' is written in a white font on a grey rectangular background.

فهرست

منابع و مأخذ

(منابع فارسی)

- ۱- آیت‌اللهی، حبیب‌الله / مبانی نظری هنرهای تجسمی / سمت / تهران / چاپ پنجم / ۱۳۸۴
- ۲- ایتن، جوهانز (یوهانس) / عناصر رنگ ایتن / پارت / ۱۳۸۴
- ۳- ایتن، جوهانز (یوهانس) / کتاب رنگ / محمدحسین حلیمی / تهران / وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی / چاپ چهارم / ۱۳۸۴
- ۴- باتکوس، مایکل و پاول، ویلیام / اصول طراحی ۱ و ۲ / فریبرز فرید افشین و مریم خسروشاهی / کتاب آبان / ۱۳۸۸
- ۵- بختیاری فرد، حمیدرضا / رنگ و ارتباطات / تهران / فخرآکیا / چاپ اول / ۱۳۸۸
- ۶- برجسون، بت / نقاشی با مداد رنگی / عربعلی شروه / تهران / بهار / چاپ دوم / ۱۳۷۹
- ۷- پاکباز، رویین / دایرةالمعارف هنر / تهران / فرهنگ معاصر / چاپ اول / ۱۳۷۸
- ۸- پاکباز، رویین / راهنمای مواد و اسلوب‌ها / تهران / فرهنگ معاصر / چاپ اول / ۱۳۸۵
- ۹- پوره، جاناناتان / رنگ در طراحی داخلی / فرزانه پایدار داریان / تهران / یزداد / ۱۳۸۷
- ۱۰- جی، الینگر، ریچارد / ساختار رنگ و طراحی / فرهاد گشایش / تهران / عفاف / ۱۳۷۷
- ۱۱- شی جی واهیداکی / هم‌نشینی رنگ‌ها / فریال دهدشتی و ناصر پورپیرار / تهران / کارنگ / ۱۳۷۷
- ۱۲- کاچ، تونی / نقاشی با آبرنگ در ۱۰ درس / عربعلی شروه / تهران / فرهنگسرا (یساولی) / چاپ دوم / ۱۳۷۵
- ۱۳- لوشر، ماکس / روان‌شناسی رنگ‌ها / ویدا ابی‌زاده / درسا / ۱۳۸۹
- ۱۴- لوییس، دیوید / تکنیک نقاشی با مداد رنگی / محمدحسین اثباتی و سیامک علیزاده / تهران / میکائیل / ۱۳۸۸
- ۱۵- ماریا پارامون، خوسه / فرسکوئت، گیلرمو / نقاشی با آبرنگ / نشر نی / ۱۳۸۴
- ۱۶- مانته، هارالد / رنگ در عکاسی / پیروز سیار / تهران / سروش / ۱۳۶۹

(منابع انگلیسی)

- 1- An Introduction to illustration - Briaw lemis - Published by Granye books. 1995 - london
- 2- Ann, kullberg, coloredpencil portraits.
- 3- Favre, j.p., & November, A. 1978.
- 4- Hope, Augustine & walch, margaret. 1990
- 5- Isao, Yajima, figure Drawing for fashion
- 6- Jill, Bossevt, children,s Book illustration
- 7- Kuhni, Rolf 6. 1997. Color. john wiley & sons Inc. Newyork.
- 8- Mahnke, frank H. 1996. Color environment and human response. vah Nostvand, Reinlaold. Newyork.
- 9- Shbukawa, Ikuyoshi & Yakahashi, yurni - 1990.
- 10- sherry C. Nelson MDA, Painting flowers Atoz.
- 11- The Artist,s manuel step by step Art School.
- 12- The Hamlyn complete Art School Patricia monahan, wendy clouse. Patricia seligman - 1993.
- 13- Zelanski, Paul & pat fisher. Mary. 1989 colors for Designers artists. The Herbert press ltd. london.

پایان

